

POTRAVINOVÁ SUVERENITA JAKO CESTA K DOSAŽENÍ POTRAVINOVÉ BEZPEČNOSTI

DROBNÉ KROKY PODNIKNUTÉ V ČESKÉ REPUBLICCE SMĚREM K UDRŽITELNÉ ZEMĚDĚLSKÉ PRODUKCI A SPOTŘEBĚ

Potravinová suverenita

„Potravinová suverenita je právo lidí na zdravou a kulturně přiměřenou potravu vyráběnou prostřednictvím ekologických a udržitelných metod a jejich právo vytvořit si své vlastní potravinové a zemědělské systémy.“

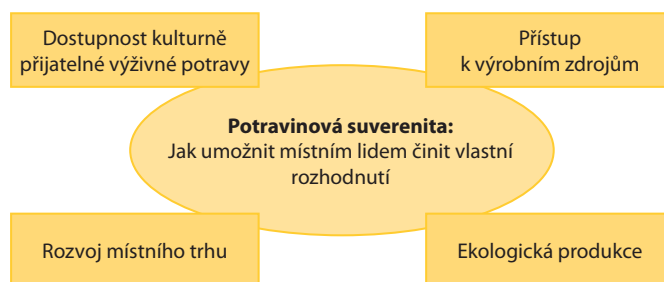
(Definice potravinové suverenity z Nyélénijské deklarace – Fóra pro potravinovou suverenitu 2007)

Existuje 6 zásad potravinové suverenity:

- Zaměření na potraviny pro lidi:** potrava je základním lidským právem a nemůže se na ni pohlízet jen jako na komoditu mezinárodního zemědělského obchodu.
- Oceňování poskytovatelů potravy:** jsou podporováni a oceňováni drobní zemědělci, rybáři a původní obyvatelé. Odmítnutí politik, které jejich obživu narušují a ohrožují.
- Lokální potravinové systémy:** poskytovatelé potravy se sbližují prostřednictvím lokálních trhů. Odmítnutí nespravedlivého mezinárodního obchodu a nezodpovědných korporací.
- Lokální kontrola:** kontrolu nad půdou, vodou, osivy a hospodářskými zvířaty mají poskytovatelé potravy. Odmítnutí privatizace přírodních zdrojů prostřednictvím zákonů, komerčních smluv a práv na duševní vlastnictví.
- Budování znalostí a dovedností:** podpora místních znalostí a dovedností, které uchovávají, rozvíjejí a spravují lokalizované potravinové systémy. Jsou odmítány technologie podkopávající nebo kontaminující tyto systémy (např. geneticky modifikované organismy).
- Práce s přírodou:** příspěvek ekosystémů je využíván v plném rozsahu s nízkou úrovní externího vstupu a je také vyvíjena snaha o zvýšení pružnosti a adaptability, zvláště s ohledem na změny klimatu.

Pojem potravinové suverenity má své kořeny v situaci, kdy drobní zemědělci a jiní výrobci potravin a občanskoprávní organizace odmítají vliv, který na jejich domácí potravinové trhy mají rozmory mezinárodních tržních sil. V rámci rozvojové debaty jde v současnosti o stále častěji využívaný koncept, jehož cílem je získání větší kontroly nad produkcí, obchodem a spotřebou potravin. Existuje rozdíl mezi potravinovou bezpečností a potravinovou suverenitou: první z těchto pojmů představuje cíl, zatímco druhý cestu k jeho uskutečnění. Potravinová bezpečnost znamená, že lidé mají stálý fyzický a ekonomický přístup k potravě tak, jak je definován OSN. Hlavním činitelem ovlivňujícím potravinovou bezpečnost je zranitelnost lidí, kterou vyvolává chudoba. Chudoba způsobuje, že se lidé nedokážou sami nasytit, tedy např. produkovat dostatek přiměřené potravy nebo si zajistit dostatečný příjem pro nákup potravin. Vymýcení chudoby je tudíž klíčovým faktorem pro dosažení potravinové bezpečnosti rodin. Aby k tomu mohlo dojít, musí být nejprve uznána specifická drobného zemědělství jako hlavního zdroje příjmu a obživy chudých v několika rozvojových zemích, zvláště v Africe (přibližně 80 % chudých obyvatel Afriky žije ve venkovských oblastech). Zde se koncept potravinové suverenity, zrozený z občanské mobilizace, dostává do popředí, neboť jde o politický rámec podtrhující právo národů a jejich lidu na stanovení vlastních systémů produkce potravin (produkce, distribuce a spotřeba) bez závislosti na fluktuujících mezinárodních trzích. Potravinovou suverenitu tudíž nelze zcela naplnit bez toho, aby se dostaly pod kontrolu hlavní determinanty dnešních zemědělských politik, tedy např. pravidla týkající se cel a domácích podpor, o nichž se rozhoduje v rámci obchodní politiky (zvláště prostřednictvím Světové obchodní organizace).

Obr. 1 Koncepční rámec potravinové suverenity

Zdroj: African Journal of Agricultural Research Vol.4 (4), Duben 2009

Potravinová suverenita a Česká republika

Tím, že se přidala k názoru, že hlavním nástrojem řešení světové ekonomické krize a odstranění světové chudoby je volný trh, opakuje Česká republika často kritizovaný přístup hlavního proudu ekonomického myšlení, který se již v mnoha rozvojových státech z hlediska potravinové bezpečnosti projevil jako nepřínosný. Česká republika neuznává potřebu diverzifikovat zemědělské systémy a vyvážit tržní sílu obrovských zemědělských korporací oproti drobným zemědělcům, a to jak v rozvojových zemích, tak v Evropě. Česká republika nejenom že zaostává s aktivní účastí v mezinárodní debatě o potravinové bezpečnosti, ale čelí rovněž problémům, jak přimět trh, aby českým zemědělcům, stále závislejším na dotacích, zajistil přiměřené příjmy. Plocha obdělávané půdy se v ČR dramaticky zmenšuje – od roku 1995 zmizelo patnáct tisíc hektarů zemědělské půdy – a spolu s ní mizejí i lidé pracující v tomto sektoru. Bývalé Československo patřilo k nejvyspělejšímu státům Evropy co do produkce potravin. To už dnes neplatí. Ke změně došlo po roce 1989, kdy se bývalé Československo uchýlilo k neoliberalnímu tržnímu přístupu, který odmítá podporu národní potravinové suverenity. Mnoho politických zásahů ve skutečnosti zemědělské podnikání brzdilo (skončila platnost některých ochranných zákonů, bylo obtížné získat bankovní úvěry atd.) a po připojení k EU nastaly další problémy s tím, že rozpočtová podpora „nových“ členských zemí je výrazně nižší, než je tomu u „starých“ členů.

Přes to, že hnutí za potravinovou suverenitu není v České republice příliš hluboce zakořeněno, existují určitá místní hnutí, která, i přes absenci přímého poselství, začínají podporovat jiné režimy produkce a spotřeby. V roce 2009 se například zrodil nový typ marketingu, který propaguje biologické, lokálně produkováné zemědělské výrobky, které spotřebitelům prodávají přímo zemědělci nebo družstva. Jako příklad můžeme zmínit takzvané „bedýnky“, což je systém pravidelné dodávky předem stanoveného množství zeleniny a ovoce, mlékařských výrobků, bylin, chleba nebo masa z produkce místních zemědělců. Tento systém je považován za důležitý nejen proto, že umožňuje přístup k čerstvé lokálně pěstované zelenině, ale také proto, že zemědělcům přináší spravedlivé výděly a pomáhá při obnově vztahů mezi spotřebiteli a dodavateli potravin. Na vzestupu jsou i farmářské trhy, především pak v Praze a v loňském roce získaly na popularitě rovněž mlékomaty nabízející čerstvé mléko od zemědělců. Tento systém podporuje především drobné zemědělce tím, že zvyšuje cenu, kterou dostanou za litr mléka (často jde o dvojnásobek). Tyto koncepty přímého marketingu se inspirovaly v modelu takzvaného „Zemědělství podporovaného komunitami“ (Community Supported Agriculture – CSA) fungujícím v Japonsku, západní Evropě a USA již od 70. let 20. století. CSA v zásadě sdružuje spotřebitele podporující konkrétní farmu, přičemž jak pěstitelé, tak spotřebitelé sdílejí rizika a přínosy vyplývající z produkce potravin.

S cílem změnit status quo prakticky nulové účasti na debatě o potravinové bezpečnosti a suverenitě se Pražský institut pro globální politiku – Glopolis rozhodl vyvolat v ČR i v Evropě vznik politiky a veřejné diskuse s nevládními or-

ganizacemi, zemědělci a rozhodujícími činiteli a zvýšit tak povědomí o klesající potravinové bezpečnosti a chudobě, jíž čelí chudí obyvatelé rozvojových zemí.

Více informací:

International Planning Committee for Food Sovereignty:
<http://www.foodsovereignty.org/>

Forum for a new World Governance:
<http://www.world-governance.org/>

Evropská potravinová deklarace:
<http://www.europeanfooddeclaration.org/>

Via Campesina:
<http://viacampesina.org/>

Pražský institut pro globální politiku – Glopolis, o.p.s. je nestrannou nevládní organizací, která se zabývá především analýzou ekonomické globalizace, obchodu a rozvoje, zemědělství a klimatické změny.

Tento dokument byl vytvořen s finanční podporou Evropské Unie. Za obsah tohoto dokumentu zodpovídá výhradně Pražský institut pro globální politiku – Glopolis a v žádném případě jej nelze považovat za stanovisko Evropské Unie.